

УДК 015:061.1]+655.11]](477)-051Пет(092)(045)

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор

e-mail: office@ukrbook.net

У серці назавжди: спогади про друга й колегу Наталію Олександрівну Петрову

16 січня 2025 р. минуло п'ять років, як пішла з життя Наталія Олександрівна Петрова, яка протягом 25 років була незамінною колегою й першою заступницею директора Книжкової палати України імені Івана Федорова. Це історія не лише про трудові здобутки, а й про людські якості, що допомагали зберігати гармонію в команді, долати виклики й досягати високих результатів. Ця сповідь відкриє читачам секрети професійного успіху, особистісного зростання та незабутнього впливу цієї непересічної людини на оточення.

Вступ

Мої спогади присвячено талановитій, мудрій і цілеспрямованій жінці — Наталії Олександрівні Петровій, яка працювала в Книжковій палаті від дня її переведення з Харкова в 1989 р. Певний час вона очолювала установу, була в. о. директора, а 17 листопада 1995 р. стала першою заступницею директора. Її професійність, відданість справі, надзвичайна працьовитість, чуйність, людяність і здатність підтримувати кожного в найскладніші моменти становили основу успішної співпраці. Це спогад про жінку, яка не лише працювала пліч-о-пліч зі мною чверть століття, а й стала невіддільною частиною мого життя. Її мудрість, доброта й безмежна відданість справі створили той унікальний дух, який підтримував нашу команду в найскладніші моменти.

Ані час, ані відстань не змогли стерти з пам'яті образ цієї дивовижної жінки. Її голос, усмішка, мудрі поради — усе це й досі живе в моїй свідомості, неначе вона поруч. Наталія Олександрівна була тим світлом, що опромінювало шлях багатьом із нас, і тим натхненням, що допомагало не зупинятися перед труднощами. Ця розповідь — не лише спогад, а й можливість висловити вдячність за проведені разом роки, за те, що вона навчила нас цінувати життя, працю та одне одного. Ця історія — данина пам'яті про Наталію Олександрівну, що житиме в серцях усіх, хто її знав, данина поваги її невтомній праці, мудрості, порядності та людяності, які залишили незабутній слід у моєму житті й житті колег, друзів, близьких...

Кожен із нас зустрічає на своєму шляху людей, які залишають глибокий відбиток у серці

й думках. Наталія Олександрівна була саме такою людиною — розумною, талановитою, надзвичайно красивою та доброю. Вона випромінювала світло й тепло, що огортали кожного, хто мав щастя бути поруч.

Пам'ятаю той день, коли ми познайомилися. Її впевненість у собі, розум і здатність слухати справили на мене незабутнє враження. Це була людина, яка вміла не лише чітко та якісно виконувати поставлені завдання, а й надихати інших. Протягом майже чверті століття спільної роботи вона стала для мене більш ніж заступницею директора, — вірним другом, порадицею та опорою.

Наталія Олександрівна була книгознавчицею, видавчицею — не пересічною фахівчицею, а справжньою майстрицею своєї справи. Кожна книга, літописи й часописи, які побачили світ під її керівництвом, зберігають частинку її душі, невтомної праці та любові до мистецтва слова. Протягом десятиліть її таланти впливали на книговидавничий простір, формуючи культуру книги, читання й зберігаючи найкраще для майбутніх поколінь.

Ця розповідь — не лише спогад про досягнення Наталії Олександрівні, а й спроба передати незабутній образ жінки, яка втілювала мудрість, красу та силу творчого духу. П'ять років минуло відтоді, як не стало цієї виняткової людини, але її неймовірна працелюбність, приязне ставлення до колег, думки, слова, усмішка й досі живуть у серцях тих, хто її знав.

Початок знайомства

З Наталією Петровою я познайомився в 1992 р. Тоді вона обіймала посаду директорки видавництва "Час", а я — директора Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР (ЦНБ). Я працював над формуванням каталогу книг з фондів бібліотеки, які ми збиралися перевидавати. Роздуми перервав телефонний дзвінок. Я трохи здивувався, почувши приємний жіночий голос, але ще більше здивувався почутому. Жінка представилася директоркою видавництва "Час" і попросила надати книгу для передруку у своєму видавництві. Я вже не пам'ятаю назви, але книга

справді була оригінальною, до того ж ми могли перевердати її самостійно. Тому моя відповідь була негативною без особливих пояснень причини відмови. Пізніше, познайомившись із Наталією Петровою як своєю заступницею, я зрозумів, що не відмовив би цій чарівній жінці, якби вона прийшла за книгою в бібліотеку.

Відповідь, як вона згодом мені сказала, її образила, але ані Наталія, ані я навіть уявити не могли, що зрештою доля зведе нас на книговидавничій ниві і майже 25 років ми працюватимемо разом.

Прошло три роки після цієї розмови з Наталією Петровою. Липень 1995 р. У Будинку культури Кабінету Міністрів України прощалися з українським письменником, академіком Лесем Терентійовичем Гончарем. Я добре знав цю видатну людину, адже він, як і я, розпочинав трудову діяльність у Харкові. На засіданнях Відділення АН УРСР з мовознавства, літературознавства і мистецтвознавства, членом якого я був, ми завжди сиділи разом із Лесем Терентійовичем, і він мене розпитував про Харків. Голова Відділення академік Віталій Макарович Русанівський часто робив нам зауваження і просив не сидіти разом.

Я прийшов попрощатися з Лесем Терентійовичем і стояв у черзі, щоб покласти квіти й віддати останню шану. До мене підійшов Іван Федорович Курас, який тоді був віцепрем'єр-міністром із гуманітарної політики. Ми давно були знайомі, ще з часів коли Іван Федорович працював у ЦК КПУ. Він привітався зі мною та запитав, чим я займаюся. Я відповів, що працюю в Інституті культури й трохи займаюся бізнесом. "А ти знаєш, що Книжкова палата залишилася без директора?" — запитав він. Я відповів, що не знаю. "А ти не хотів би її очолити?" — знову запитав Іван Федорович. Я промовчав... Тоді І. Курас промовив: "Ти не спіши з відповіддю, подумай, а ще краще зайди до мене завтра в Кабінет Міністрів, десь після десятої, перепустку я замовлю. Поговоримо". Я погодився. На цьому розмова й закінчилася.

У призначений день я пішов у Кабмін на зустріч з віцепрем'єр-міністром. Розмова тривала майже дві години, було випито по дві склянки чаю. Говорив більше Іван Федорович. Наголосив, що не вірить у звинувачення, які висунули проти мене, коли я обіймав посаду директора ЦНБ. Йому прикро, що я змушений був піти з бібліотеки і що він дуже хотів би, аби я очолив Книжкову палату України, котра розпочала переїзд з Харкова і з певних причин залишилася без директора. "Добре", — сказав я на прощання і

пішов, подумки картаючи себе за те, що згодився на пропозицію. Умів все-таки переконувати віцепрем'єр-міністр...

Згодом зустрівся з міністром у справах преси та інформації Михайлом Яковичем Онуфрійчуком, який опікувався Книжковою палатою, розповів про свій творчий шлях. Ми домовились зустрітися за певний час, оскільки, за його словами, у першій заступниці директора установи Наталії Олександрівни Петрової помер чоловік і не варто було її турбувати. Потрібно дати час, щоб вона заспокоїлася, а потім ввела мене в курс справ Національного науково-виробничого об'єднання "Книжкова палата України" — саме таку назву тоді мала установа, об'єднавшись із видавництвами "Реклама" й "Час".

Проте минали дні, а моє призначення з невідомих причин відкладалося, але і я не поспішав. Десь у листопаді завітав до свого двоюрідного брата Віталія Федоровича Бойка, який у той час обіймав посаду Голови Верховного Суду України. Він розпитував про роботу, і я розповів про пропозицію І. Кураса та про те, що М. Онуфрійчук затягує з моїм призначенням.

Віталій Федорович миттєво по "сотці" набрав Михайла Яковича, представився, і запитав: "Так ви берете мого брата на роботу чи ні?" Я не пам'ятаю, що відповів М. Онуфрійчук, але вже на другий день, здається, 14 листопада 1995 р., був підписаний наказ про моє призначення Генеральним директором Національного науково-виробничого об'єднання "Книжкова палата України".

Що являла собою Книжкова палата у той період?

Я майже не уявляв, які функції виконує Книжкова палата України. Знав лише, що її будівництво завершилося в 1989 р., до цього установа працювала в Харкові, а її будівля — книгосховище й науковий корпус — були подібними до бібліотеки, зведеної, за моєї участі, на Московській площі в Києві. Перебуваючи в Харкові впродовж 1922—1989 рр., Книжкова палата була головною науково-бібліографічною й інформаційною установою України, центром національної бібліографії.

З переїздом до Києва (1989—1990) Книжкову палату було реорганізовано, на базі видавництва "Реклама", в республіканське бібліографічне-видавниче об'єднання "Книжкова палата УРСР ім. Івана Федорова", а 1993 р. — у Національне науково-виробниче об'єднання "Книжкова палата України".

Водночас висококваліфіковані кадри залишилися в Харкові, й виникли значні труднощі, пов'язані з організацією роботи установи у

столиці. У стислі терміни потрібно було сформулювати професійний колектив в умовах відчутного дефіциту кваліфікованих бібліографів та економічної кризи. Це суттєво позначилося на роботі Книжкової палати: було припинено видання літописів нот, рецензій, образотворчих і періодичних видань, усіх ретроспективних покажчиків, друкованих анотованих карток.

Глибше розібравшись із ситуацією у Книжковій палаті, я впав у відчай. І навіть тільки погодився йти сюди працювати? Більша частина майже 12-мільйонного фонду Державного архіву друку залишилася в Харкові. Понад два роки колектив не отримував заробітної плати, немає жодного комп'ютера, виходить друком лише три літописи, кілька поверхів займають орендарі, які перепланували приміщення, викинувши стелажі в підвал. Куди перевозити фонди з харківських підвалів, яким коштом? Проте "взявся за гуж, не кажи, що не дуж".

Перша заступниця директора

Мені неймовірно пощастило, адже поряд була Наталія Петрова. Чарівна й розумна жінка. Незважаючи на втрату чоловіка й проблеми з сином, вона стала незамінною помічницею і талановитою менеджеркою. Незважаючи на численні труднощі, Наталія Олександрівна завжди знаходила сили залишатися надійною опорою для всіх, хто з нею працював. Її мудрість, розважливість, увага до деталей і людяність стали справжнім скарбом для нашої команди. Для мене як керівника вона стала людиною, на яку можна було поклатися в будь-якій ситуації.

У моменти, коли виникали складні робочі питання чи проблеми в колективі, Наталія Олександрівна завжди залишалася спокійною. Вона мала дивовижний талант дібрати правильні слова, заспокоїти людей і допомогти знайти вихід. "Давайте спершу розберемося з фактами", — часто говорила вона, і цей підхід дійсно працював. Її аналітичний розум і здатність передбачати наслідки рішень не раз допомагали уникнути помилок. Я завжди цінував її бачення ситуації й довіряв рекомендаціям.

Наталія Олександрівна не лише дбала про виконання завдань, а й знаходила час, щоб підтримати співробітників. Її двері завжди були відчинені для тих, хто потребував допомоги чи поради. У найважчі періоди моєї кар'єри вона допомагала долати сумніви й стрес. Її слова завжди додавали впевненості. "Не турбуйтеся, ми впораємося", — говорила вона, і я знав, що це правда.

Ми часто обговорювали стратегії подальшого розвитку установи, і саме її ідеї нерідко

виявлялися ключовими. Вона дивилася на речі ширше, ніж більшість, і це допомагало приймати зважені рішення.

Наталія Олександрівна була магнітом, який згуртував колектив. Вона вміла знайти підхід до кожного, незалежно від характеру чи досвіду. Її відповідальність і дисципліна надихали колег. Вона не лише давала вказівки, а й брала активну участь у роботі, подаючи приклад мудрого й небайдужого керівника. Це було особливо важливо в жіночому колективі, який тільки формувався.

Її краса й розум, поєднані з людяністю й теплом, створювали навколо особливої атмосфери. Вона була людиною, яка своїм виглядом і поведінкою випромінювала впевненість та надію. Всупереч викликам і труднощам Наталія Олександрівна завжди знаходила сили йти далі, надихаючи колег і надаючи їм душевної сили.

Перші роки співпраці

Для вирішення проблем державної бібліографії за наказом Міністерства у справах преси та інформації від 25 березня 1996 р. Національне науково-виробниче об'єднання "Книжкова палата України" було реорганізовано в Державну культурно-наукову установу "Книжкова палата України". Не витративши жодної державної копійки, користуючись моїми зв'язками з харківськими бізнесменами, з їх допомогою впродовж 1996—2001 рр. ми змогли перевезти до Києва 7 800 495 одиниць зберігання. Варто зауважити, що всі працівники Книжкової палати, починаючи з першої заступниці директора Наталії Олександрівни Петрової й закінчуючи рядовими співробітниками, допомагали в роботі.

Доводилося все робити самостійно: вивчати шлях документів, розробляти технологію їх автоматизованого опрацювання. На цій основі було започатковано проєкт "Централізована каталогізація" та подано до Міжнародного фонду "Відродження". Проєкт дістав схвалення, було виділено кошти в сумі майже 100 тис. дол. Завдяки цьому фінансуванню від 1996 р. Книжкова палата розпочала поступовий перехід на нові інформаційні технології. Було спроектовано локальну комп'ютерну мережу, придбано техніку, навчено співробітників працювати на комп'ютерах, опановано автоматизовану технологію опрацювання документів і формування літописів.

Допомога Наталії Олександрівни у втіленні цього проєкту була дуже відчутною. У нас склався доволі продуктивний тандем, адже я й гадки не мав про тонкощі видавничої галузі, а це не лише випуск книг чи інших документів, а й суттєва супутня робота, інакше кажучи, еко-

система видавничої індустрії. Саме про неї я мав примітивні знання, тоді як Петрова була тут як риба у воді.

Свою команду ми доповнили заступником директора з наукової роботи Олексієм Всеволодовичем Васильєвим, талановитим знавцем інформаційно-комп'ютерних технологій. Певний час він був моїм заступником у Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського, у якій 1992 р. разом із братом Володимиром розробив і впровадив в експлуатацію локальну комп'ютерну мережу зі 100 комп'ютерів коштом фонду "Відродження". Отже, тепер у нас був не дует, а тріо спеціалістів з різних сфер, необхідних для налагодження продуктивної роботи Книжкової палати України на новій базі. Наталія Петрова — фахівчиня видавничої галузі, Олексій Васильєв — інформаційно-комп'ютерні технології, Микола Сенченко — бібліографія та загальне керівництво.

Укомплектувавши штат і сформувавши локальну комп'ютерну мережу, ми відновили випуск усіх літописів, ініціювали видання нових літописів і довідників, які раніше виходили у Всесоюзній книжковій палаті. У серпні 1996 р. було започатковано випуск періодичного журналу "Вісник Книжкової палати" та низки реферативних журналів. Усі видання виходили під неусипним оком Наталії Олександрівни — були якісними, без помилок, мали бездоганне поліграфічне виконання.

Важливим завданням Книжкової палати України є впровадження й забезпечення функціонування Міжнародної системи стандартної нумерації книг (ISBN), Міжнародної системи стандартної нумерації нотних видань (ISMN) та Міжнародної системи стандартної нумерації серіальних видань (ISSN). Установа виконує функції національних агентств ISBN та ISMN в Україні.

Варто зауважити, що впровадженням цих міжнародних систем раніше опікувалася Російська книжкова палата. В Україні не було відповідних фахівців, і все потрібно було починати з нуля. Це була важлива акція, адже дані щодо українського книговидання мали органічно входити в міжнародні бази даних бібліографічної інформації. Значну допомогу Книжковій палаті надав Олександр Васильович Афонін — президент Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів, який домовився з керівництвом Міжнародних агентств ISBN та ISMN про безоплатне приєднання України до членства.

Настала потреба створення Національного агентства України з Міжнародної стандартної нумерації книг, яке очолила Ірина Олександрівна Погореловська.

Для впровадження україномовної версії Універсальної десяткової класифікації (УДК) у 1997 р. фахівці Книжкової палати України розробили проект "Класифікаційна система України", що передбачав створення еталона таблиць УДК українською мовою, видання їх у друкованій та електронній формі (CD-ROM). Проект також було частково реалізовано за фінансового сприяння фонду "Відродження". Місце розташування Консорціуму УДК — Королівська бібліотека в Гаазі (Нідерланди). У результаті майже дворічної співпраці з керівництвом Консорціуму було підписано угоду й придбано ліцензію на видання українською мовою Міжнародного еталона УДК, а також "Змін та доповнень до УДК". Грант фонду "Відродження" в розмірі 120 тис. дол. дав змогу оплатити ліцензії та здійснити переклад таблиць УДК українською мовою. З науковцями України було узгоджено термінологію, виконано комп'ютерний набір таблиць, редагування галузевих і наукових розділів УДК, створено базу даних міжнародного й українського еталонів таблиць Універсальної десяткової класифікації.

У реалізації цих проектів Наталія Олександрівна брала діяльну участь, скеровуючи й допомагаючи завідувачці нового відділу класифікаційних систем Наталії Петренко. Це була суттєва допомога й директорові Палати, який у той час всі зусилля спрямував на перевезення документів Державного архіву друку з Харкова.

Уперше у своїй історії Україна мала друковане й електронне видання УДК українською мовою, отримувала періодичні видання від власника Консорціуму УДК "Зміни та доповнення до УДК", а також мала можливість співпрацювати з фахівцями багатьох країн світу та вносити пропозиції з удосконалення таблиць Універсальної десяткової класифікації.

Робота в установі захопила мене. Були забуті всі негаразди, адже Книжкова палата — моя давня мрія з часів роботи в ЦНБ. Чому? Тому, що я завжди згадував жартівливі слова свого першого керівника та вчителя, чудового адміністратора Ю. Бутенка, який зауважував: "У вищому навчальному закладі добре працювати, але якби не було студентів". Цю фразу я перекрутив на свій лад: "Добре працювати в бібліотеці, якби ще не було читачів". Отже, моя мрія здійснилася, адже Книжкова палата — це передусім Державний архів друку, подібний до бібліотеки, але без читачів.

Майстерність у кожній деталі

Наталія Олександрівна Петрова була справжньою енциклопедією видавничих знань. Її досвід і професійні навички сформувалися ще з

юності, коли вона працювала разом із батьком Олександром Петровим — директором видавництва. Вже у 17 років Наталія опанувала тонкості видавничих процесів — від вибору паперу до художнього оформлення книги. Цей ранній досвід не лише заклав фундамент її високої професійної майстерності, а й став унікальною перевагою в подальшій кар'єрі.

З батьківською допомогою Наталія досконало вивчила кожен етап видавничого виробництва. Вона з дитинства бачила, як створюється книга, як народжується її дизайн, як важливо приділяти увагу найдрібнішим деталям.

Працюючи в Книжковій палаті, Наталія Олександрівна, поряд з іншою роботою, відповідала за стандартизацію у видавничій сфері, а її глибокі знання процесів відігравали вирішальну роль. Вона розуміла, як важливо забезпечити відповідність видань високим стандартам, щоб кожне з них було досконалим.

Наполегливість Наталії Олександрівни та її увага до дрібниць були незрівнянними. Робота над стандартами часто тривала до пізньої ночі. Разом із завідувачкою відділу стандартизації Наталія допрацьовувала документи до ідеалу. Її вимогливість до якості була легендарною. "Стандарт — це обличчя нашої видавничої культури", — наголошувала вона.

Поради Наталії Олександрівни видавцям завжди були точними, лаконічними й ефективними. Чи це стосувалося вихідних відомостей, чи вибору паперу для дитячої книги, чи вибору друкарні — вона завжди пропонувала оптимальне рішення.

Досвіду художнього оформлення книг і журналів Наталія Олександрівна набула, працюючи директоркою видавництва "Реклама". Керуючи цим підприємством, співпрацювала з талановитими художниками. Мала бездоганне відчуття стилю й естетики, вміла побачити, яке саме оформлення книги якнайкраще увиразнить зміст, знаходила спільну мову з митцями, допомагаючи створювати обкладинки, які приваблювали читачів і відповідали духу книги.

Спадок майстрині видавничої справи

Наталія Олександрівна не лише вирішувала складні професійні завдання, а й завжди знаходила час для допомоги колегам і партнерам. Вона щиро ділилася знаннями, не ставлячи себе вище за інших.

Наталія Олександрівна передавала свій досвід видавцям, а її стислі, але вичерпні консультації були справжньою наукою в мініатюрі. Вона вміла сказати головне, не витрачаючи час на зайві деталі.

Відданість Наталії Олександрівни професії була фанатичною. Понад усе вона цінувала якість книги й не допускала компромісів, коли йшлося про досконалість.

Наталія Петрова залишила по собі не лише вдосконалені стандарти, сотні зредагованих і виданих літописів та часописів, а й приклад того, як любов до фаху та відданість справі допомагають досягти видатних результатів. Її знання, досвід і вміння надихнули багатьох фахівців видавничої галузі.

Ім'я Наталії Олександрівни назавжди залишиться символом найвищого професіоналізму, відданості роботі та прагнення досконалості кожної деталі видавничого процесу.

Мудрість у спілкуванні й душевність у роботі

Спілкування Наталії Олександрівни Петрової з директором Книжкової палати було прикладом професійної рівноваги й глибокої взаємоповаги. Вона вміла тримати дистанцію, залишаючи простір для формального спілкування, але водночас створювала атмосферу тепла й довіри. На перших етапах роботи поводитися стримано й офіційно, ретельно дотримуючись субординації. Її ґрунтовне та віддане ставлення до роботи не залишилися непоміченими, і з часом спілкування стало більш відкритим і дружнім.

Вміння відстоювати свою позицію було характерним для Наталії Олександрівни. Вона мала чітке уявлення про свою роль і завдання. Якщо виникала дискусія, завжди аргументовано й спокійно викладала свій погляд, виявляючи не лише професіоналізм, а й мудрість. "Якщо я це пропоную, то маю впевненість, що це працює", — казала вона, наполегливо захищаючи свої ідеї.

За 25 років спільної роботи Наталія Олександрівна не дала жодного приводу для конфліктів чи розмов на підвищених тонах. Її вміння знаходити компроміси й уникати суперечок стало одним із головних чинників успішної співпраці.

Заступниця не просто працювала з директором — вона стала для нього надійною партнеркою, готовою завжди підтримати і словом, і ділом.

Традиції святкування

У дні народження членів дирекції й окремих завідувачів відділів Наталія Олександрівна організовувала невеликі, але дуже теплі, неформальні заходи у стінах Книжкової палати. Видавці, друзі, співробітники — усі разом збиралися в кімнаті відпочинку чи в кабінеті Петрової, де заздалегідь накривали стіл. Святкування завжди проходили дружньо, невимушено, приязно. Жарти, сміх і душевні розмови лунали в кожному

куточку. Наталія Олександрівна завжди знаходила потрібні слова, щоб кожен гість відчув себе особливим.

Іноді вона приносила приготовані вдома страви — її плов із ніжним смаком був легендарним. Колеги жартували, що Наталія Олександрівна створює не лише книги, а й кулінарні шедеври.

Найяскравіші спогади залишалися в мене про літні дні, коли Наталія Олександрівна запрошувала колектив і друзів на свою дачу неподалік від Києва. Місце було оточено густим лісом, де панувала тиша й спокій. Свіже повітря, спів птахів і аромат сосен створювали неповторну атмосферу. Невеликий охайний будинок, недобудована баня, мангал під дахом, поблизу будинку — кілька фруктових дерев, берези й багато троянд... Господиня, попри навантаження на роботі, знаходила час, щоб доглядати квіти. Приїздила поливати їх, утеплювала для зимівлі, і рослини віддячували красою та буйним цвітінням.

Великий дерев'яний стіл, прикрашений серветками, і місце поблизу мангала були головними локаціями святкування. Наталія Олександрівна любила готувати борщ у великій каструлі для багатьох гостей. Його аромат змішувався з пахощами лісу, створюючи відчуття, що це більше, ніж їжа — це частинка її душі. Шашлики завжди були особливими. Вона власноруч маринувала м'ясо, використовуючи свої секретні інгредієнти, які робили його надзвичайно м'яким і соковитим.

Накривали стіл колективно. Кожен приносив щось своє: хто помідори, огірки, цибулю й інші овочі для салатів, хто вино та горілку, десерти. Але саме Наталія Олександрівна координувала процес, роблячи святковий стіл щедрим.

Біля багаття чи за столом завжди точилися цікаві розмови. Говорили про роботу Книжкової палати, про книги, літературу, життя, згадували кумедні робочі моменти.

Наталія Олександрівна вміла організувати свято так, щоб гості не тільки пили та їли, а й виголошували тости, здатні й розважити, й торкнутися серця. "Нехай наші книги будуть такими ж живими, як цей борщ!" — одна з її жартівливих фраз.

Святкування з Наталією Олександрівною залишили в пам'яті всіх, хто був поруч, не лише теплі спогади, а й відчуття єдності. Це були моменти, коли люди почувалися частиною великої родини, яку вона згуртовувала навколо себе. Вміння господині поєднувати роботу з життям, серйозність із радістю, формальність із душевністю зробили ці заходи незабутніми. Навіть після

відходу Наталії Олександрівни чудові дні спільного відпочинку та смак її борщу залишаються частиною теплих спогадів багатьох людей.

Сімейні справи

Коли чоловік Наталії Олександрівни помер, син Дмитро замкнувся в собі. Він припинив відвідувати лекції, залишаючи книги припадати пилом на столі. Одного вечора, коли на вулиці вже темніло, мати постукала в його кімнату.

— Дмитре, нам потрібно поговорити.

— Мамо, я більше не бачу сенсу в цьому. Академія, архітектура — усе тепер здається мені порожнім, — він говорив тихо, і в голосі лунала гіркота.

Мати сіла поруч, її руки міцно обійняли Дмитра.

— Твій батько завжди вірив у тебе, і я теж. Ми втратили багато, але ти не маєш права втратити себе. Закінчи академію заради нього... і заради себе.

Ці слова запали Дмитру в душу. Наступного ранку він зібрав підручники, повернувся до Академії образотворчого мистецтва і архітектури та зрештою закінчив її. Сьогодні Дмитро є кваліфікованим спеціалістом і успішним архітектором-художником.

Роки важкої хвороби

Наталія Олександрівна завжди була прикладом сили духу й невтомної праці. Навіть у період важкої хвороби, коли біль і виснаження ставали постійними супутниками, вона не зупинялася. Стійкість, рішучість і відповідальність цієї мужньої жінки залишалися незмінними.

Хіміотерапія залишала її без сил. Інколи вона ледве могла стояти на ногах, але це не заважало їй вставати рано-вранці та йти на роботу.

"Я не можу дозволити собі здатися. Є ще справи, які потребують моєї уваги", — казала вона, коли син намагався переконати її залишитися вдома.

Хвороба забрала частину колишньої краси, але очі Наталії Олександрівни завжди випромінювали тепло й мудрість. Колеги помічали втому в її русі, але бачили й те, як вона збирала залишки сил, аби зробити ще крок...

Думки та емоції

Наталія Олександрівна вважала, що її присутність важлива для всіх: для роботи, для колег і для мене як керівника. Навіть у найважчі хвилини вона переконувала себе: "Я повинна бути сильною. Моя справа важливіша за мої страждання". Вона мала неослабну віру у власну місію, що допомагала стійко боротися з хворобою. Навіть коли біль затьмарював свідомість, її думки були сповнені роботою й людьми, які на

неї покладалися. Вона думала не про себе, а про те, як завершити черговий звіт чи допомогти розв'язати проблемне питання.

Наталія Олександрівна розуміла складність своєї хвороби, але приймала її без гніву чи жалю. Вважала це випробування частиною шляху, який потрібно пройти гідно: "Я приймаю все, що приходить у моє життя. Але поки я можу працювати, я буду це робити". Попри фізичні страждання, вона завжди була на робочому місці, знаходила час для кожного й вирішувала всі нагальні проблеми.

Наталія Олександрівна ніколи не дозволяла хворобі впливати на робочий процес. Не скаржилася й уникала жалю, який могли відчувати до неї колеги чи друзі. "Не зважайте на мене, у нас є важливіші справи", — говорила вона, коли хтось намагався дізнатися про її стан.

Вона зберігала оптимізм навіть у найтемніші дні. Її посмішка, хоч і здавалася іноді силуваною, дарувала надію іншим. Мужня боротьба з хворобою й водночас відданість роботі стали прикладом для всього колективу. Співробітники поміж себе говорили: "Якщо Наталія Олександрівна, незважаючи на свою хворобу, продовжує працювати, то ми повинні робити все, що в наших силах".

Наталія Олександрівна залишилася символом стійкості й незламності. Боротьба з хворобою стала частиною її спадщини, адже вона показала, як можна жити й працювати навіть тоді, коли здається, що сил більше немає. Постать цієї виняткової жінки стала нагадуванням про те, що любов до своєї справи й до людей допоможе здолати навіть найважчі випробування. Вона полишила нас, трохи не доживши до 100-річчя від дня заснування Державної наукової установи "Книжкова палата України імені Івана Федорова"...

Пам'ять про Наталію Олександрівну Петрову

Наталія Олександрівна Петрова була не лише професіоналом своєї справи, а й людиною, яка залишила глибокий слід у житті тих, хто її знав. Її чуйність, людяність і мудрість поєднувалися з неймовірною цілеспрямованістю, але саме тепле серце й вміння бачити людей такими, якими вони є, зробили її особливою.

Наталія Олександрівна завжди знаходила час вислухати співробітників, колег чи друзів. У неї був рідкісний дар не лише слухати, а й чути. Її поради, глибокі та продумані, завжди досягали мети. "Кожен у нас у колективі важливий", — часто повторювала вона.

Запам'яталася її доброзичливість у роботі. Незалежно від обставин, Наталія Олександрівна ніколи не дозволяла собі втратити самовладання

чи нетактовно спілкуватися з колегами. Її доброта та щирість створювали атмосферу взаємоповаги й довіри.

Її мудрість, стратегічний підхід до вирішення проблем викликали захоплення. У найскладніші моменти, коли здавалося, що проблема нерозв'язна, Наталія Олександрівна завжди знала, з чого почати. Її бачення ситуації охоплювало довгострокову перспективу, що допомагало унікати поспішних рішень.

Наталія Олександрівна вміла зберігати баланс між людяністю та вимогливістю, між особистим та професійним, залишаючись і керівником, і другом для колег. Її життєві принципи надихали керівництво й підлеглих. Вона завжди наполягала на чесності, прозорості та професійності в кожному аспекті роботи, була прикладом для інших. Безмежна відданість роботі іноді змушувала нехтувати власним здоров'ям чи особистими справами. Вона жартувала: "Я сплю спокійно, коли всі звіти здані".

Наталія Олександрівна була досить чутливою до критики, тому я завжди намагався висловлювати зауваження стримано, а згодом і зовсім не помічав деякі огріхи в її роботі, адже вона була професіоналом. Незважаючи на силу та стійкість, все брала близько до серця. Будь-яка несправедливість чи необгрунтована критика могли засмутити її, але це лише додавало їй образу людяності.

Близькість до колективу, тепло й підтримка Наталії Олександрівни були незабутніми. Вона завжди знаходила потрібні слова, щоб підбадьорити будь-кого у скрутну хвилину. Її усмішка, яка була водночас приязною й стриманою, завжди дарувала впевненість, що все буде добре.

Колеги пам'ятають, як вона організовувала святкування, мотивувала кожного брати участь і завжди дбала, щоб ніхто не залишався поза увагою.

Наталія Олександрівна була тією людиною, яка не просто працювала, а жила своєю справою. Її внесок у роботу Книжкової палати України став фундаментом для багатьох проєктів і досягнень. Однак головне, що вона залишила після себе, — це любов і повага людей, які завжди пам'ятатимуть її як приклад сили, мудрості, доброти та високого професіоналізму.

Втрата Наталії Петрової стала непоправною для нашої команди, але її настанови, мудрість, тепло, приклад мужнього та яскравого життєвого шляху й досі зберігаються в пам'яті та серці кожного з нас. Для мене вона назавжди залишатиметься не лише талановитою заступницею, а й другом, наставницею та незабутньою частиною життя.

Надійшла до редакції 12 грудня 2024 року